

การบริหารจัดการระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์

The management of the Local Wisdom Repository System at the Uttaradit Provincial Office for Learning Encouragement

ศศิศ นุชบาง^{1*}, วจี ปัญญาใส^{2**}, ศุภราภรณ์ ทองสุขแก้ว³

Sasiz Nuchbang^{1*}, Vajee Panyasai², Supparaporn Thongsukkaew³

¹ หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

27 ถนนอินใจมี ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ 53000 ประเทศไทย

¹ Master of Education Program in Education Administration, Faculty of Education,
Uttaradit Rajabhat University

27 Injaime Rd. Ta-it Subdistrict, Muang District, Uttaradit Province, 53000, Thailand

^{2,3} คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

27 ถนนอินใจมี ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ 53000 ประเทศไทย

^{2,3} Faculty of Education, Uttaradit Rajabhat University

27 Injaime Rd. Ta-it Subdistrict, Muang District, Uttaradit Province, 53000, Thailand

รับบทความ: 19 มิถุนายน 2567

ปรับปรุงบทความ: 26 กรกฎาคม 2567

ตอบรับตีพิมพ์บทความ: 15 สิงหาคม 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ (2) สร้างระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ (3) ประเมินความเหมาะสมของระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ ศึกษาจากประชากร คือ ครู กศน.ตำบล จำนวน 67 คน ในพื้นที่ 67 ตำบล 9 อำเภอของจังหวัดอุดรดิตถ์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสำรวจ และแบบประเมินความเหมาะสม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาของการใช้ภูมิ

* ผู้เขียนหลัก (นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์)
อีเมล: utt.sasiz@nfe.go.th

** อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์)

ปัญหาท้องถิ่น ในพื้นที่สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=4.10$) คือ ด้านผลงาน องค์ความรู้ ความสามารถของบุคลากรหรือภูมิปัญญาของสถาบันหรือองค์กร อยู่ในระดับรองลงมา ($\mu=4.08$) คือ ด้านการใช้ประโยชน์ และอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\mu=3.92$) คือ ด้านคลังจัดเก็บ/คลังทรัพยากร การสร้างระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ พบว่า มีข้อมูลคลังปัญญาท้องถิ่น จำนวน 67 คน แบ่งเป็น 8 ด้าน ดังต่อไปนี้ ด้านการแพทย์และสาธารณสุข จำนวน 5 คน ด้านเกษตร จำนวน 8 คน ด้านพัฒนาสังคม จำนวน 2 คน ด้านการเมืองการปกครอง จำนวน 1 คน ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี จำนวน 7 คน ด้านพาณิชย์และบริการ จำนวน 4 คน ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม จำนวน 39 คน และด้านภาษา วรรณศิลป์ จำนวน 1 คน การประเมินระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ

ระบบคลังปัญญาท้องถิ่น คลังปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

The purpose of this research was to study the following: (1) the problems/issues in utilizing local wisdom; (2) the Creation of a local wisdom repository system; and (3) the evaluation of the appropriateness of the local wisdom repository system at the Uttaradit Provincial Office for Learning Encouragement. The study population included teachers of the Sub-district Education Department, totaling 67 individuals from 67 sub-districts across all 9 districts of Uttaradit Province. The research utilized surveys and suitability assessments as tools, and the data were analyzed using percentage, mean, and standard deviation. The results revealed that the primary issue with using local wisdom at the Uttaradit Provincial Office for Learning Encouragement at the highest level ($\mu=4.10$) was related to performance knowledge, followed ($\mu=4.08$) by utilization, and with the least ($\mu=3.92$) difficulty in storage/resource management. In terms of creating a local wisdom storage system, it was found that there were 67 local wisdom repository data, categorized into 8 areas as follows: 5 in medicine and public health, 2 in agriculture, 1 in social development, 1 in politics and administration, 7 in art, culture and tradition, 4 in commerce and services, 39 in industry and handicrafts, and 1 in language and literature. Overall, the appropriateness of the local wisdom repository system was considered highly appropriate.

Keywords

Local Wisdom Repository System, Local Wisdom Repository, Local Wisdom

บทนำ

ในปี พ.ศ. 2566 เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2566 ได้มีการเผยแพร่พระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566 ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด 60 วันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป และให้ยกเลิกพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 โดยยกระดับจากสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็น “กรมส่งเสริมการเรียนรู้” มีหน้าที่จัดส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนรู้ 3 รูปแบบ คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง และการเรียนรู้เพื่อคุณวุฒิตามระดับ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ เนื่องด้วยบทบัญญัติในพุทธศักราช 2566 มาตรา 54 วรรคสาม ประกอบกับมาตรา 258 จ. ด้านการศึกษา (4) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในการจัดการศึกษา โดยสร้างโอกาสให้ผู้ซึ่งอยู่ในวัยเรียนแต่ไม่ได้รับการศึกษาในโรงเรียน หรือผู้ซึ่งพ้นวัยที่จะศึกษาในโรงเรียนหรืออยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกลหรือทุรกันดาร มีโอกาสเรียนรู้และเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างทั่วถึงและพัฒนาศักยภาพ ทักษะ ความเชี่ยวชาญได้ตามความถนัด สมควรปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และปรับปรุงโครงสร้างของหน่วยจัดการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ การส่งเสริมการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัตินี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาบุคคลให้มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เป็นคนดี มีวินัย รู้จักสิทธิควบคู่กับหน้าที่และความรับผิดชอบ ภูมิใจและตระหนักในความสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รู้จักความพอเพียง มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ใฝ่เรียนรู้ มีความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง มีคุณธรรม และมีความซื่อสัตย์สุจริต รวมทั้งมีสำนึกในความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ มีความเป็นพลเมืองที่สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทย และสังคมโลกได้อย่างเหมาะสม กับเพื่อให้บุคคลมีทักษะการเรียนรู้ ทักษะอาชีพ และทักษะชีวิต ที่สอดคล้องและเท่าทันพัฒนาการของโลก และมีโอกาสพัฒนาหรือเพิ่มพูนทักษะของตนให้สูงขึ้นหรือปรับเปลี่ยนทักษะของตนตามความถนัดหรือความจำเป็น (บัลลังก์ โรหิตเสถียร, 2566)

กระทรวงศึกษาธิการ ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบการศึกษาและได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ แนวปฏิบัติ ค่านิยม และความรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งได้มาจากการประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับ ประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม กระทรวงศึกษาธิการเชื่อว่าการรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในหลักสูตรสามารถเพิ่มความเข้าใจของผู้เรียนและเห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง เพื่อส่งเสริมการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมมือกับ

ชุมชนท้องถิ่นและผู้เชี่ยวชาญ ในความร่วมมือนี้ช่วยให้สามารถระบุตัวตนและจัดทำเอกสารของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้มั่นใจว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์และส่งต่อไปยังคนรุ่นหลัง โดยการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการมีเป้าหมายที่จะส่งเสริมสำนักของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ส่งเสริมความยั่งยืน การพัฒนาและเสริมพลังชุมชนท้องถิ่น เชื่อกันว่าแนวทางนี้ไม่เพียงเพิ่มพูนประสบการณ์ด้านการศึกษานักเรียนเท่านั้น แต่ยังมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลายของไทยอีกด้วย ภูมิปัญญาไทยจึงเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่มีความหมายผูกพันลึกซึ้งจากอดีตสู่ปัจจุบัน อันแสดงออกถึงการเข้าใจมูลเหตุการณสร้างสรรค์อย่างชาญฉลาด แสดงถึงความมีภูมิปัญญาของคนไทยในสมัยหนึ่ง ที่สามารถค้นคิดสิ่งที่เป็นระเบียบแบบแผน มีรูปแบบที่ยอมรับกันภายในสังคม เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมนั้นๆ ทั้งยังมีคุณค่างดงามในรูปแบบของงานศิลปะ ผลงานจากภูมิปัญญาไทยของคนโบราณจะปรากฏคุณค่าเด่นชัดและน่าทึ่งหาพบเมื่อเราได้ประจักษ์ชัดถึงความสัมพันธ์ที่สอดคล้องระหว่างศิลปวัฒนธรรม ประเพณีกับสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของคนในสังคมแต่ละยุคสมัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555)

กรมส่งเสริมการเรียนรู้ เล็งเห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมการศึกษาแบบองค์รวมและเชื่อว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นตัวกำหนดมรดกทางวัฒนธรรม ความรู้ และคุณค่าของชุมชน และการบูรณาการเข้ากับแนวทางปฏิบัติด้านการศึกษามีการปรับปรุงประสบการณ์การเรียนรู้และส่งเสริมความรู้สึภาคภูมิใจและเอกลักษณ์ของผู้เรียน โดยเน้นย้ำถึงการสนับสนุน บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับการจัดการเรียนรู้ ซึ่งทำได้โดยผสมผสานเรื่องราวในท้องถิ่น ประเพณีและวัฒนธรรม ส่งเสริมการทำงานร่วมกันกับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงการทำงานอย่างใกล้ชิดกับผู้นำชุมชนและผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม เพื่อทำความเข้าใจและอนุรักษ์ความรู้ดั้งเดิม เน้นความสำคัญของการเคารพและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งนี้เกี่ยวข้องกับการปลูกจิตสำนึกของผู้เรียนเกี่ยวกับคุณค่าของประเพณีและการปฏิบัติในท้องถิ่น และกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่เสมอ (สำนักงาน กศน., 2565)

โลกปัจจุบันเป็นโลกแห่งข้อมูลข่าวสารที่แพร่หลายทั่วถึงกันได้อย่างรวดเร็ว ไร้อาณาเขตขวางกั้นสภาพดังกล่าว มีส่วนกระทบถึงวิถีชีวิตของผู้คนพลเมืองโดยทั่วไป เพราะเป็นสภาพที่เอื้ออำนวยในการรับและถ่ายทอดเอาศาสตร์หรือภูมิปัญญาตะวันตกเข้ามาในการพัฒนาประเทศและพัฒนาผลผลิต ตลอดจนการดำเนินชีวิตอย่างมิได้มีการปรับเปลี่ยนอยู่กับภูมิปัญญาไทยที่มีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นที่เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทำให้ชุมชนชนบทประสบปัญหาดังที่กล่าวไว้ว่า ชุมชนล่มสลาย อันมีผลรวมไปถึงความทรุดโทรมของสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง การพยายามใช้กลไกทางการศึกษาจากเงื่อนไขที่เปิดโอกาสให้มีการพัฒนาหลักสูตร ตามความต้องการของท้องถิ่น เป็นช่องทางในการประยุกต์เอาภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีจุดเด่น ที่สามารถพิสูจน์ตัวเองในการยืนหยัดอยู่รอดได้ ท่ามกลางกระแสการล่มสลายของชุมชนและการทรุดโทรมของสิ่งแวดล้อมดังกล่าว มาสู่หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ในแนวทางของการปฏิบัติจริง จากภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาไทยกับสากล เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบคุณค่าภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่น ที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของชุมชนและสามารถ

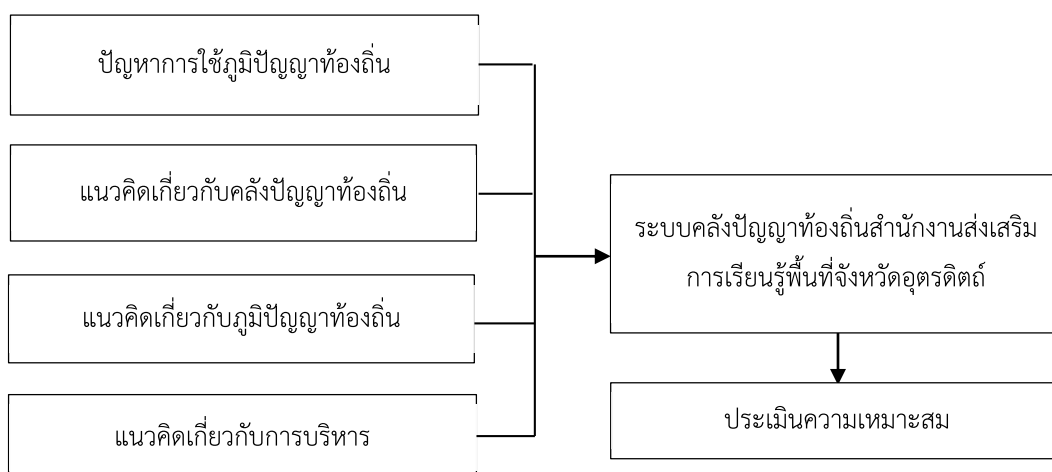
ประยุกต์ใช้ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด นำมาซึ่งคุณภาพที่ส่งสันติสุขของบุคคล ชุมชนและชาติ (กศน.อำเภอเชียงคาน, 2564)

ปัจจุบันยังไม่มีการรวบรวมข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการใช้เป็นฐานข้อมูลที่สามารถสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ ทั้งในระดับตำบล ระดับอำเภอและระดับจังหวัดรอบ ซึ่งเป็นการสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิความรู้เฉพาะด้าน ภูมิปัญญาเฉพาะถิ่นในชุมชน ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี ซึ่งเป็นรากฐานความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์และความรอบรู้ รวมทั้งที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษไว้ไม่ให้สูญหายไปและเผยแพร่ส่งต่อไปให้กับผู้ที่ต้องการใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาและสร้างระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ ขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเภทบุคคล เป็นฐานข้อมูลและช่วยอำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งในระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ในพื้นที่รับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ให้แก่บุคคล หน่วยงาน สถานศึกษา และภาคีเครือข่าย เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้การศึกษาตลอดชีวิตให้กับประชาชนทุกช่วงวัยและเป็นคลังปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดอุดรดิตถ์ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหาในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์
2. เพื่อสร้างระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์
3. เพื่อประเมินความเหมาะสมของระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1: กรอบแนวคิดการวิจัย

ทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ข้อมูลต่าง ๆ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับคลังปัญญา
2. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร
4. บริบทของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรธานี
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของคลังปัญญา

จุฬามาศ ถึงนาค และคณะ (2562, 606) กล่าวว่า คลังปัญญา (Intellectual repository) หมายถึง คลังทรัพยากรสารสนเทศในรูปแบบดิจิทัล ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของสถาบันหรือองค์การหนึ่ง ๆ โดยถือเป็นหน้าที่หรือบริการของสถาบันในการจัดเก็บและสงวนรักษาผลงานหรือผลผลิตของบุคลากรหรือสมาชิกขององค์การ ซึ่งถือว่าเป็นสมบัติอันมีคุณค่าให้คงอยู่ในระยะยาวรวมทั้งการจัดการและเผยแพร่ให้ผู้ใช้ทั้งภายในและภายนอกสถาบันสามารถรับรู้ เข้าถึงและใช้ประโยชน์จากผลงาน ส่งผลต่อชื่อเสียงและการยอมรับต่อสถาบัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2566) คลังปัญญาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นคลังจัดเก็บและให้บริการสารสนเทศอันเป็นภูมิปัญญา ซึ่งจะรวมทั้งผลงานวิจัย วิชาการ ของคณาจารย์ นักวิจัยและนิสิตบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัย โดยมุ่งหวังว่าทรัพยากรสารสนเทศเหล่านี้ที่ได้รับการจัดเก็บในรูปแบบดิจิทัล จะเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกแก่ประชาคมวิชาการทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ในการศึกษาค้นคว้า วิจัยเพิ่มเติมต่อยอด ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางวิชาการทั้งในศาสตร์เดียวกันและบูรณาการระหว่างศาสตร์และสามารถพัฒนาระบบการทำงานร่วมกันระหว่างอาจารย์ต่างศาสตร์และระหว่างอาจารย์กับนิสิต และยังจะเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยให้เป็นที่ประจักษ์ในระดับนานาชาติ

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ได้มีการกล่าวถึงและให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้ดังนี้

วันทนี ใจเฉพา (2562, 15) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ประสบการณ์ในการดำรงชีวิตจากอดีตตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษสืบทอดต่อกันมาถึงคนรุ่นหลังในรูปแบบของการเล่าให้ฟังการสาธิตให้ดูและการผสมผสานปรับเปลี่ยนระหว่างความรู้เดิมให้เข้ากับความรู้ใหม่ในยุคปัจจุบัน เรียกว่าการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้คนมีความรู้ดังกล่าวมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาสำหรับการดำรงชีพในสังคม ชุมชนและบริบทของตนเอง

ศิริพิมพ์ เอกพันธ์ชัยเดช (2563, 6) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การเข้าใจ เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติ นำทรัพยากรในพื้นที่มาใช้ ปรับประยุกต์ตามกาลเวลา โดยผ่านกระบวนการการส่งต่อ และแก้ปัญหา โดยมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต และบริบทของพื้นที่

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

ความหมายของการบริหาร

ได้มีการกล่าวถึงความหมายของการบริหาร ไว้ดังนี้

รัชพล เทียงดี (2563, 9) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการในการดำเนินงานร่วมกันของบุคคลตั้งแต่ สองคนขึ้นไป มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ภารกิจขององค์การบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยอาศัยกระบวนการและมีการวางแผนการจัดองค์การ การสั่งการ การควบคุม การติดตามและการประเมินผล โดยใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด

ชลพงษ์ ทองอุดม (2564, 12) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหาร คือ การปฏิบัติกิจกรรมของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมมือกันใช้กระบวนการและและทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อให้การดำเนินการขององค์การบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ได้นำกระบวนการบริหารทฤษฎีระบบ (System Theory) ของ Ludwig Von Bertalanffy (1968) มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย วิธีระบบ (System Approach) ระบบเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ที่ใช้ในการวางแผนและดำเนินการต่างๆ เพื่อให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ วิธีการระบบมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. สิ่งที่ป้อนเข้า (Input)
2. กระบวนการ (Process)
3. ผลผลิต (Output)
4. การตรวจผลย้อนกลับ (Feedback)

ทฤษฎีระบบ หมายถึง องค์ประกอบต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กันและขึ้นต่อกัน โดยส่วนประกอบต่างๆ ร่วมกันทำงานอย่างผสมผสานกัน เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้เป็นมุมมองแบบองค์รวม ถ้าหากแยกส่วนประกอบออกจากกัน อาจไม่สามารถเข้าใจได้

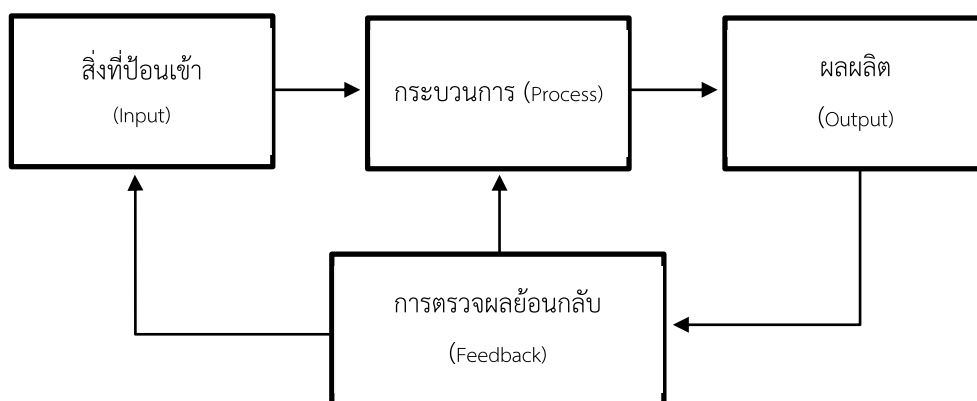
สิ่งที่ป้อนเข้า (Input) หมายถึง การนำปัจจัยต่างๆ และองค์ประกอบแรกที่จะนำไปสู่การดำเนินงานของระบบทฤษฎี โดยรวมไปถึงสภาพและสิ่งแวดล้อมต่างๆ อันเป็นที่ต้องการของระบบนั้น เกี่ยวข้องกับการรับและผสมองค์ประกอบเบื้องต้นที่ผ่านเข้าสู่ระบบ เพื่อผ่านกระบวนการต่อไป

กระบวนการ (Process) เป็นองค์ประกอบที่สองของระบบ หมายถึง เป็นวิธีการต่างๆ ที่จะนำไปสู่ผลงานหรือผลผลิตของระบบทฤษฎี เกี่ยวข้องกับกระบวนการในการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะทำให้การเปลี่ยนสิ่งเข้าให้เป็นสิ่งออกมาอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น

ผลผลิต (Output) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสุดท้ายของระบบทฤษฎี หมายถึง ความสำเร็จในลักษณะขององค์รวมความรู้ในด้านต่างๆ ที่มีประสิทธิภาพ หรือประสิทธิผล เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้าย องค์ประกอบที่เกิดจากกระบวนการในการเปลี่ยนไปสู่จุดหมายปลายทาง

การตรวจผลย้อนกลับ (Feedback) หมายถึง การวิเคราะห์และพิจารณาไตร่ตรองผลการดำเนินงานว่ามีข้อผิดพลาดประการใด ต้องปรับปรุงสิ่งใดบ้าง เพื่อพิจารณาปรับปรุงระบบให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ดังมีความสัมพันธ์ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2: องค์ประกอบทฤษฎีระบบ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จุฑามาศ ถึงนาค และคณะ (2561, 603-619). ศึกษาเรื่อง การพัฒนาและการจัดการคลังปัญญาดิจิทัล การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยเพื่อพัฒนากลังปัญญาดิจิทัล มหาวิทยาลัยศิลปากร ดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบและพัฒนาเครื่องมือเพื่อการวิจัย ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบ ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลและปรับปรุง ประชากรคือ นักศึกษา อาจารย์ และบุคลากร ที่สังกัดในหน่วยงานที่ตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 354 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาข้อมูลการจัดการคลังปัญญาจากสถาบันต่าง ๆ ในประเทศไทย 4 แห่ง และศึกษาข้อมูลการจัดการผลงานทางวิชาการจากคณะวิชา/หน่วยงานที่ตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ 9 แห่ง รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ พบว่า มหาวิทยาลัยศิลปากรควรจัดตั้งคลังปัญญาเพื่อเป็นศูนย์กลางรวบรวม เก็บรักษา และเผยแพร่ผลงานวิชาการของมหาวิทยาลัย มีการเข้าถึงอย่างเสรีและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการดำเนินงาน จึงสร้างรูปแบบเพื่อพัฒนาและจัดการคลังปัญญาดิจิทัล มหาวิทยาลัยศิลปากร ชื่อว่า “CREATION model” ได้แก่ เนื้อหาสาระของคลังปัญญาดิจิทัล (C= content of Silpakorn University Repository) การค้นคืนและการแสดงผล (RE= Retrieve and results) การกำหนดสิทธิ์โดยผู้ทรงสิทธิ์และประชาคมมหาวิทยาลัยศิลปากร (A= Authorization by Owner Rights and Silpakorn University Community) เทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับคลังปัญญา (T=Technology for Repository) อัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร (I=Identity of Silpakorn University) การเข้าถึงแบบเสรี (O=Open Access) และความต้องการของประชาคมมหาวิทยาลัยศิลปากร (N=Needs of Silpakorn University Community) ผลการประเมินความเหมาะสมและรับรองรูปแบบการพัฒนาและการจัดการคลังปัญญาโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด เมื่อนำรูปแบบไปใช้ในการพัฒนากลังปัญญา

ดิจิตัล มหาวิทยาลัยศิลปากร และประเมินผลในการปฏิบัติงานของคลังปัญญา ดิจิทัลมหาวิทยาลัยศิลปากร พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิมีความพึงพอใจในระดับมากการศึกษาการใช้คลังปัญญาดิจิทัลที่พัฒนาขึ้นตามรูปแบบ “CREATION model” ในภาพรวมแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านทรัพยากรสารสนเทศ 2. ด้านการสืบค้นและการแสดงผลการสืบค้น 3. ด้านการเข้าถึงและการกำหนดสิทธิ์ และ 4. ด้านอัตลักษณ์ พบว่าความต้องการรูปแบบคลังปัญญาดิจิทัลมหาวิทยาลัยศิลปากรในภาพรวมอยู่ในระดับมากเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านอัตลักษณ์ส่วนความพึงพอใจที่มีต่อการใช้คลังปัญญาดิจิทัลมหาวิทยาลัยศิลปากรอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

รสนันท์ มานะสุข และ เพ็ญพิศุทธิ์ ใจสนิท (2564) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการถ่ายทอดคลังปัญญาผู้สูงอายุในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนในจังหวัดเชียงราย : การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและรูปแบบของคลังปัญญาผู้สูงอายุในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดเชียงราย และประเมินรูปแบบการถ่ายทอดคลังปัญญาผู้สูงอายุ เพื่อให้ได้รูปแบบการถ่ายทอดคลังปัญญาผู้สูงอายุในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดเชียงรายที่เหมาะสมมากขึ้น และนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จากคลังปัญญาผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย 55 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการหาค่าแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันผู้ถ่ายทอดเป็นชายและหญิง มีอายุระหว่าง 60-69 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีความรู้/คลังปัญญาในด้านอุตสาหกรรม หัตถกรรม จักสานและโอท็อป ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และจริยธรรม ผู้รับการถ่ายทอดเป็นชาย มีอายุระหว่าง 60-69 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีประสบการณ์ในงานที่ทำ 1-10 ปี รูปแบบการถ่ายทอดคลังปัญญา ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้/คลังปัญญาจากการศึกษาด้วยตนเอง มีการประเมินผลทั้งก่อนและหลังปฏิบัติ ผลที่เกิดจากรูปแบบการถ่ายทอด ทำให้ผู้ถ่ายทอดเกิดความห่วงหาวิตกจริตสำนึกเห็นคุณค่าในมรดกของท้องถิ่นและเป็นแรงจูงใจในการอนุรักษ์คลังปัญญา เมื่อประเมินรูปแบบดังกล่าวพบว่า ทำให้ได้รูปแบบใหม่เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาและการถ่ายทอดต่อไป

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็น การวิจัยซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เพื่อศึกษาปัญหาในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ ระยะที่ 2 เพื่อสร้างระบบคลังปัญญาท้องถิ่นและระยะที่ 3 ประเมินความเหมาะสมของระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

โดยศึกษาจากประชากร คือ ครู กศน.ตำบล จำนวน 67 คน ในพื้นที่รับผิดชอบ 67 ตำบล ทั้ง 9 อำเภอของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสำรวจปัญหาในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเภทบุคคล ในพื้นที่สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์
2. แบบสำรวจข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเภทบุคคล ในพื้นที่สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ และสร้างระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์
3. แบบประเมินความเหมาะสมของระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

(1) แบบสำรวจปัญหาในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเภทบุคคล ในพื้นที่สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ โดยมีค่าอยู่ระหว่าง 0.91 - 1 และเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ครู กศน.ตำบล จำนวน 67 คน ในพื้นที่รับผิดชอบ 67 ตำบล 9 อำเภอของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ (2) แบบสำรวจข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเภทบุคคล ในพื้นที่สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ โดยให้ครู กศน.ตำบลเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความรู้ ทักษะความสามารถที่โดดเด่นในพื้นที่ จำนวน 67 คน จาก 67 ตำบล ทั้ง 9 อำเภอของจังหวัดอุดรดิตถ์ และนำมาสร้างระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ (3) แบบประเมินความเหมาะสมของระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ โดยมีค่าอยู่ที่ 1 และเก็บรวบรวมข้อมูลประเมินความเหมาะสมของระบบคลังปัญญาท้องถิ่น โดยครู กศน.ตำบล จำนวน 67 คน ในพื้นที่รับผิดชอบ 67 ตำบล 9 อำเภอของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

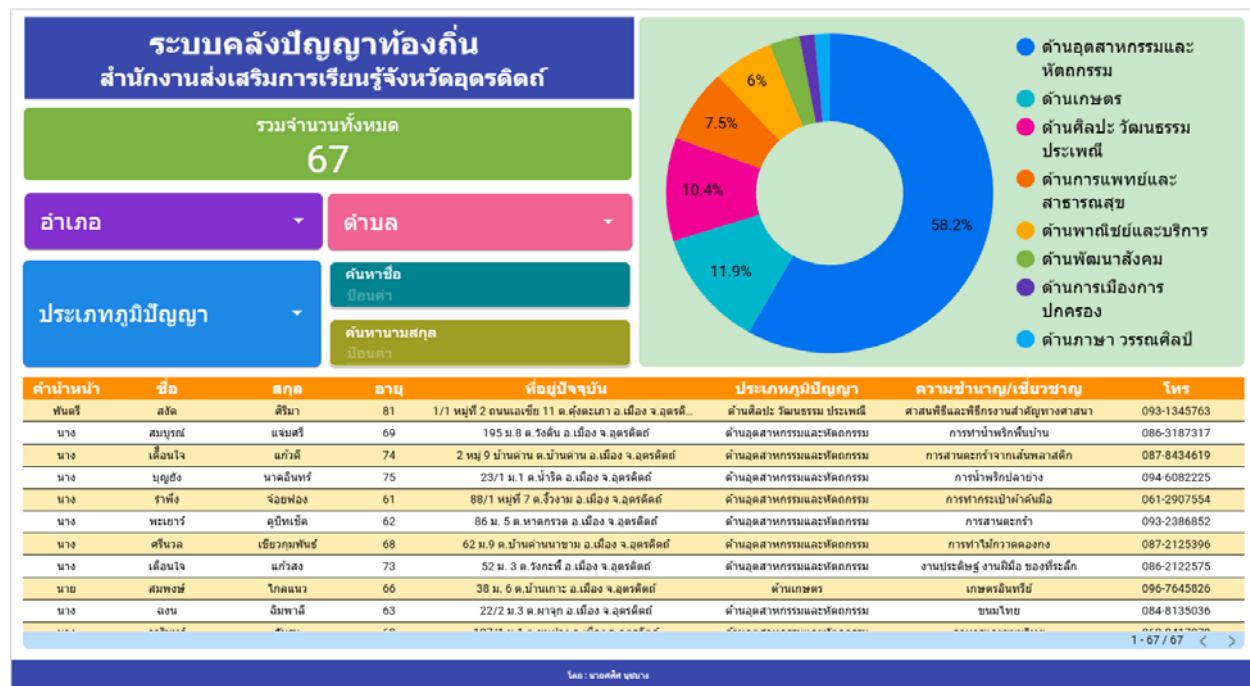
ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์ ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for the Social Science) โดยค่าสถิติที่ใช้ คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (μ) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การสำรวจปัญหาในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ โดยใช้กับครู กศน.ตำบล จำนวน 67 คนในพื้นที่รับผิดชอบ 67 ตำบล 9 อำเภอของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่

สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.00$) ($\sigma=0.54$) เมื่อพิจารณาสภาพปัญหาเป็นรายด้าน พบว่า มากที่สุด คือ ด้านผลงาน องค์ความรู้ ความสามารถของบุคลากรหรือภูมิปัญญาของสถาบันหรือองค์กร ($\mu = 4.10$) ($\sigma=0.68$) ยังขาดการจัดเก็บ รวบรวมและเผยแพร่ผลงาน องค์ความรู้ต่างๆ ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การสร้างระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ ได้ดำเนินการนำผลการสำรวจปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาออกแบบในการสร้างระบบคลังปัญญาท้องถิ่น โดยสำรวจข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น จากครู กศน.ตำบล จำนวน 67 คน ในพื้นที่รับผิดชอบ 67 ตำบล ทั้ง 9 อำเภอของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ คัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้ ความสามารถที่โดดเด่นและเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ จำนวน 67 คน เพื่อนำมาสร้างเป็นระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นและจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบดิจิทัล ผลการเก็บข้อมูลพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ 67 ตำบล ทั้ง 9 อำเภอของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ มากที่สุด เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 74.6 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 25.4 เมื่อวิเคราะห์ด้านอายุ พบว่า มากที่สุด อยู่ในช่วงอายุ 61 - 70 ปี คิดเป็นร้อยละ 58.2 รองลงมา คือ ช่วงอายุ 70 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 29.9 และน้อยที่สุดคือ ช่วงอายุ 51 - 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 11.9 เมื่อวิเคราะห์ประเภทของคลังปัญญาเป็นรายด้าน พบว่า มากที่สุด คือ ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม คิดเป็นร้อยละ 58.2 รองลงมา คือ ด้านเกษตร คิดเป็นร้อยละ 11.9 และน้อยที่สุด คือ ด้านการเมือง การปกครอง และด้านภาษา วรรณกรรมศิลป์ คิดเป็นร้อยละ 1.5 การสร้างระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ ผู้วิจัยได้ออกแบบหน้าจอแสดงผลการทำงานของระบบ ดังนี้

ภาพที่ 3: หน้าจอแสดงผลหลัก

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ประเมินความเหมาะสมของระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ พบว่า ผลการใช้งานระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ จากครู กศน.ตำบล จำนวน 67 ทั้ง 9 อำเภอของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ ความเหมาะสมของระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\mu = 4.36$) ($\sigma=0.42$) เมื่อพิจารณาความเหมาะสมเป็นรายด้าน พบว่า มากที่สุด คือ ด้านการนำเข้าข้อมูลและด้านการแสดงผล ($\mu = 4.37$) ($\sigma=0.47$) ($\sigma=0.45$) ตามลำดับและรองลงมา คือ ด้านกระบวนการใช้งาน ($\mu = 4.34$) ($\sigma=0.43$)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การบริหารระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์ปัญหาในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรดิตถ์ พบว่า ปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มากที่สุด คือ ด้านผลงาน องค์ความรู้ ความสามารถของบุคลากรหรือภูมิปัญญาของสถาบันหรือองค์กร ทั้งนี้เนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้มีการดำเนินการจัดกิจกรรมแยกเป็นตำบล ทำให้ผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจจะไม่ได้รับการยอมรับและเผยแพร่เพื่อใช้ประโยชน์เท่าที่ควร จึงทำให้เกิดปัญหานี้ สอดคล้องกับ ดาวรดา วีระพันธ์ และคณะ (2564, 159) ที่กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับสภาพสังคมสมัยใหม่ ส่งผลต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้สิ่งประดิษฐ์หรือระบบทางสังคมที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของชุมชนในอดีต บางอย่างไม่สามารถแข่งขันกับสิ่งประดิษฐ์หรือระบบที่เกิดขึ้นใหม่ในปัจจุบันได้ ภูมิปัญญาบางอย่างได้สูญหายไปเพราะไม่มีการนำมาใช้ปฏิบัติ สืบทอด ต่อยอด อนุรักษ์ และเผยแพร่ ถึงแม้ว่าบางชุมชนมีการอนุรักษ์แต่ก็มีน้อยลง จากการที่ขาดการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นมาไว้ในจุดเดียวกันทำให้ภูมิปัญญาบางอย่างที่มีประโยชน์ ที่สามารถพัฒนาท้องถิ่นได้สูญหายไป สอดคล้องกับ สุภรัชต์ อินทรเทพ และคณะ (2560, 275) ที่กล่าวว่า ปราชญ์ในชุมชนมุ่งถ่ายทอดให้เฉพาะคนในครอบครัวและญาติเท่านั้น ทำให้มีจำนวนผู้รู้ในชุมชนมีน้อยและไม่มีการบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ขาดผู้นำและหน่วยงานสนับสนุนในการถ่ายทอดองค์ความรู้ วิธีการถ่ายทอดของปราชญ์ ใช้การบอกเล่า การฝึกปฏิบัติที่ขาดความเป็นระบบ ปัจจุบันเยาวชนสมัยใหม่ในชุมชนมีความสนใจลดน้อยลงที่จะรับการถ่ายทอดเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต ทำให้ทอดทิ้งภูมิปัญญาท้องถิ่นไปเพราะการทำงานประจำมีรายได้ที่สม่ำเสมอ ส่งผลให้การสืบทอดและสานต่ออาชีพภูมิปัญญาลดลง และสอดคล้องกับ กษมาพร ทองเอื้อ (2563, 32) ที่กล่าวว่า องค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ กระบวนการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญา มีการพัฒนา ถ่ายทอดและสืบทอดต่อกันมาสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต คุณค่าทางวัฒนธรรม และมูลค่าเพิ่มที่เกิดจากการประยุกต์ใช้และพัฒนาภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคน จำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ฟื้นฟู ประยุกต์ใช้หรือต่อยอดองค์ความรู้ต่อไป การสร้างระบบคลังปัญญา

ท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นและจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบดิจิทัล โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 67 คน แบ่งเป็น 8 ด้าน ดังต่อไปนี้ ด้านการแพทย์และสาธารณสุข จำนวน 5 คน ด้านเกษตร จำนวน 8 คน ด้านพัฒนาสังคม จำนวน 2 คน ด้านการเมืองการปกครอง จำนวน 1 คน ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี จำนวน 7 คน ด้านพาณิชย์และบริการ จำนวน 4 คน ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม จำนวน 39 คน และด้านภาษา วรรณศิลป์ จำนวน 1 คน สอดคล้องกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2566) ที่กล่าวว่า คลังจัดเก็บและให้บริการสารสนเทศอันเป็นภูมิปัญญา ซึ่งจะรวมทั้งผลงานต่างๆ โดยมุ่งหวังว่าทรัพยากรสารสนเทศเหล่านี้ที่ได้รับการจัดเก็บในรูปแบบดิจิทัล จะเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกทั้งภายในและภายนอก ในการศึกษาค้นคว้า วิจัย เพิ่มเติมต่อยอด ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางวิชาการ บูรณาการระหว่างศาสตร์และสามารถพัฒนาระบบการทำงานร่วมกัน และยังจะเป็นการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป สอดคล้องกับ นรชนก ทาสวรรณ และ อติเทพ แจ่มนาลาว (2565, 139) ที่กล่าวว่า ภูมิปัญญาที่มีการจัดเก็บรักษาอย่างยั่งยืน ถาวรมากยิ่งขึ้น สามารถเข้าใช้คลังปัญญาได้ตามความต้องการ มีการเผยแพร่และแบ่งปันการใช้งานร่วมกัน เป็นแนวทางในการจัดการความรู้ในศาสตร์อื่น และสอดคล้องกับ รังสรรค์ นัยพรม และสาคร ฉลวยศรี (2566, 127) ที่กล่าวว่า การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเริ่มต้นจากการรวบรวมองค์ความรู้ให้เป็นระบบจึงเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ท้องถิ่น ที่จะมีส่วนในการต่อยอดไปสู่การพัฒนาวัฒนธรรมพื้นบ้านในบริบทชุมชน สอดคล้องกับ ฐิตยา เนตรวงษ์ (2563, 228) ที่กล่าวว่า การสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานการเรียนรู้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับเนื้อหาอื่น ๆ ในการวางแผน กำหนดกิจกรรม เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและส่งผลถึงความตระหนักหรือทักษะต่าง ๆ อาทิ ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 และการประยุกต์ไอซีทีมาใช้ในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเป็นเครื่องมือที่ส่งเสริมความยั่งยืนขององค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ทั้งนี้เนื่องจากการสร้างระบบคลังปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ดำเนินการให้ครู กศน.ตำบล จำนวน 67 คน คัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความรู้ ทักษะความสามารถที่โดดเด่นและเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่รับผิดชอบ 67 ตำบล ทั้ง 9 อำเภอของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรธานี เพื่อรวบรวมเป็นฐานข้อมูลของระบบคลังปัญญาท้องถิ่นที่ทุกคนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ และผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำขั้นตอนการเข้าใช้งานระบบคลังปัญญาท้องถิ่นที่ชัดเจน จึงทำให้ผลการประเมินความเหมาะสม จากการนำไปใช้งานระบบคลังปัญญาท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรธานี มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

สรุป

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นลดน้อยลงเป็นอย่างมาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมและสังคมในปัจจุบัน มีเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาทดแทน การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่จึงเป็นเรื่องยาก ฉะนั้นแล้วหน่วยงานทางการศึกษาหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรมีส่วนช่วยในการส่งเสริม สนับสนุน เปิดโอกาสให้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ความสามารถที่มีให้กับคนรุ่นใหม่ เพื่อ

เป็นการสืบสานและรักษาองค์ความรู้ให้คงอยู่สืบไป และจากการสำรวจข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ 67 ตำบล ทั้ง 9 อำเภอของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรธานี พบว่า มากที่สุด เป็นเพชฌัญห มีอยู่ในช่วงอายุ 61 - 70 ปี มีความรู้ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม และได้รวบรวมจัดเก็บฐานข้อมูลคลังปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่รับผิดชอบ 67 ตำบล ทั้ง 9 อำเภอของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดอุดรธานี เพื่อใช้ประโยชน์ในการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ให้กับประชาชนต่อไป

ผลที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ตามข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหาร ข้าราชการครู ครูอาสาสมัครฯ ครู กศน.ตำบลและบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดกรมส่งเสริมการเรียนรู้หรือหน่วยงาน องค์กร ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน สามารถนำระบบคลังปัญญาท้องถิ่นไปใช้เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดอุดรธานีได้

2. สามารถเพิ่มข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ครอบคลุมการเรียนรู้ในทุกด้านและหลากหลายมากยิ่งขึ้น

3. สามารถนำไปปรับใช้ตามบริบทของแต่ละพื้นที่ได้ตามความเหมาะสม

สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ควรมีการพัฒนาบบคลังปัญญาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นแบบบูรณาการในทุก ๆ พื้นที่

2. ควรมีฐานข้อมูลที่ละเอียดครบถ้วน ชัดเจน สะดวกในการสืบค้นข้อมูล

3. ควรมีการเผยแพร่และนำไปใช้ประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่ ชุมชน หรือหน่วยงาน องค์กรต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). *ภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา*. <https://www.moe.go.th/ภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา>

กศน.อำเภอเชียงคาน. (2564). *แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น*. <https://anyflip.com/ptua/ibze/>

เกษมาพร ทองเอื้อ. (2563). *การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร]*.

จุฬามาศ ถึงนาค, นพดล เอกผาชัยสวัสดิ์, สุนิศา รอดจินดา และ ดารารัตน์ จุฬาพันธุ์. (2561). *การพัฒนาและการจัดการคลังปัญญาดิจิทัล มหาวิทยาลัยศิลปากร (รายงานการวิจัย)*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จุฬามาศ ถึงนาค, นพดล เอกผาชัยสวัสดิ์, สุนิศา รอดจินดา และ ดารารัตน์ จุฬาพันธุ์. (2562). *การพัฒนาและการจัดการคลังปัญญาดิจิทัล. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 12(1), 603 - 619*. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/147919>

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2566). *คลังปัญญาจุฬาฯ*. <https://www.chula.ac.th/research-and-innovation/cuir/>

- ชลพงษ์ ทองอุดม. (2564). แนวทางการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา].
- ฐิตียา เนตรวงษ์. (2563). แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้ด้วยไอซีที : จากห้องเรียนสู่ชุมชน. วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรม พระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 11(2), 221 - 229.
<http://journal.fte.kmutnb.ac.th/download/v11n2/journalFTE-Fulltext-2020-11-2-22.pdf>
- ดาวธนา วีระพันธ์, ศศมล ผาสุข, ปิณณภัส ฤกษ์ภักดี, และ จิตารัตน์ กุลณัฐวงศ์. (2564). ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในเชิงวิทยาศาสตร์ ของผลิตภัณฑ์อาหารชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 13(1), 156 -168.
<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/irdssru/article/view/250276>
- นรรชนา ทาสวรรณ และ อติเทพ แจ่มนาลาว. (2565). การออกแบบเนื้อหาสำหรับสื่อปฏิสัมพันธ์เพื่อถ่ายทอดคลังปัญญาผู้สูงอายุ. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 7(3), 121 – 142. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JSBA/article/download/257598/174715/997086>
- บัลลังก์ โรหิตเสถียร. (2566). ราชกิจจานุเบกษา เผยแพร่ พ.ร.บ.ส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566 ยกกระตือรือร้น.เป็นกรมส่งเสริมการเรียนรู้. <https://moe360.blog/2023/03/19/departement-of-learning-promotion/>
- รสนันท์ มานะสุข และ เพ็ญพิศุทธิ์ ใจสนิท. (2564). รูปแบบการถ่ายทอดคลังปัญญาผู้สูงอายุในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดเชียงราย. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 16(1), 83 – 93. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/RDIBRU/article/view/250479>
- รังสรรค์ นัยพรม และ สาคร ฉวยศรี. (2566). การพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านสู่นวัตกรรมชุมชนในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี. วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 13(2), 108 – 133.
<https://so04.tci-thaijo.org/index.php/KKUJ/article/download/261363/180755/1053126>
- รัชพล เทียงดี. (2563). การศึกษาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี].
- วันทนี ใจเฉพาะ. (2562). การบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่].
- ศิริพิมพ์ เอกพันธ์ชัยเดช. (2563). การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างสรรคประสพการณ์เพื่อส่งเสริมการสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา : คลองบางประทุน [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

สำนักงาน กศน. (2565). นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน สำนักงาน กศน. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.

2565. <https://www.moe.go.th/360policy-and-operational-focus-nfe/>

สุภรัตน์ อินทรเทพ, สุวารี ศรีบุญ, และ ผม่อม เชิดโกทา. (2560). สภาพปัญหาและแนวทางการ
ถ่ายทอดภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดำรงชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน จังหวัด
สระแก้ว. วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 12(2), 275 - 285.

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/vrurdihsjournal/article/view/97835>

Bertalanffy L. Von. (1968). *General System Theory: Foundations, development, applications*.

New York: George Braziller. [https://monoskop.org/File:Von_Bertalanffy_Ludwig
_General_System_Theory_1968.pdf](https://monoskop.org/File:Von_Bertalanffy_Ludwig_General_System_Theory_1968.pdf)